

પંચકલ્યાણક ૧૧૪

૮૦૮૭

દિગંબર જૈન ગ્રંથમાળા નં. ૧૪

॥ શ્રી પરમાત્માને નમઃ ॥

સ્વર્ગીય કવિવર રૂપચંદ્રજી પાંડત.

શ્રી પંચકલ્યાણક પદ.

(કહેલુ શબ્દોના અર્થ અને ભાવાર્થ સહીત.)

ભાષાંતર કર્તા,

પં. નંદનલાલ જૈન (ફાર)

સ શોધક અને પ્રકટકર્તા,

મૂલચંદ કસનદાસ કાપડીઆ,

સંપાદક, “દિગંબર જૈન”—સુરત.

ધી સુરત જૈન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મટલાઈ ભાઈદાસે છાપ્યું.

પ્રથમાવૃત્તિ

વ્રત ૨૦૦૦

વીર સંવત ૨૪૩૮

વિક્રમ સંવત ૧૯૬૮

મુલ્ય. રૂ. ૦-૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કાંપીરાઈટ સંગ્રહ
૫૨૨:૪૧૭

૪૦૬૭
પ્રસ્તાવના.

અનેક વખત અમો જણાવી ગયા છીએ, તેમ સ્વર્ગીય કવિ રૂપચંદ્રકૃત જીનેંદ્ર પંચકલ્યાણ પાઠ સર્વે આખાળ વૃદ્ધ મોઢે કરે છે, અને ગાય છે પણ તેનો પુરેપુરો અર્થ એ કવિતની ભાષા જુદી હોવાથી ઘણા ભાઈઓના સમજવામાં આવતો નથી, તેથી એ પાંચે કલ્યાણકનો પુરેપુરો ભાવાર્થ સર્વેના સમજવામાં બરાબર રીતે આવે એ હેતુથી આ કલ્યાણક પાઠનું ગુજરાતી ભાષાંતર 'પૂં. નંદનલાલ જૈન (ઈડર) દ્વારા તૈયાર કરાવી અમોએ આ પુસ્તક પ્રકટ કર્યું છે. આજ સુધી હિંદી, મરાઠી, કાનડી કે ઉર્દુ કેાઈ ભાષામાં કલ્યાણક પાઠના અર્થ બહાર પડ્યા નથી, પણ હવે ગુજરાતી અર્થ બહાર પડેલા જાણી બીજી સર્વે ભાષાઓમાં પણ આ કલ્યાણકના અર્થ પ્રકટ થાય એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ. વળી આ પુસ્તકમાં અધરા શબ્દોના અર્થો પણ દરેક પદને મથાળે આપેલા છે, જેથી આ અર્થ સાથેનું પુસ્તક એકેએક પાઠશાળામાં હાબલ કરવાને સર્વે પાઠશાળાના પ્રબંધકર્તાઓને અમો સુચવીએ છીએ. તથાસ્તુ.

વીર સંવત ૨૪૩૮
પ્ર. અષાઢ સુદ ૧૩

}

જૈનજાતિસેવક
મુળચંદ કસનદાસ કાપડીઆ.
પ્રકટકર્તા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાહિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૭ (૨૭)

વર્ગિક .

પુસ્તકનું નામ પંચ રૂપાણી ૫૧૪

વિષય ૫૨૨.૨૨૭

॥ श्री पंचपरमेष्ठीभ्यो नमः ॥

स्वर्गीय कविवर पं. रुपचंद्रजी पांडेकृत

श्री गर्भ कल्याणक.

पणविवि पंच परमगुरु, गुरु जिनशासनो ।

सकलसिद्धिदातार सु, विघनविनासनो ॥.

शारद अरु गरु गौतम, सुमतिप्रकासनो ।

मंगलकरहीं चउ—संघ, पापपणासनो ॥

पणविवि=नमस्कार કરૂં છું. શારદ=અનવાણી સુમતિ=સારી
બુદ્ધિ ચક્રસંઘ=મુનિ, આર્જક, આવક, આવિકા.

અર્થ:—પરમ પૂજ્ય, અરહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપા-
ધ્યાય અને સર્વ સાધુ એવા પાંચ ઉત્કૃષ્ટ ગુરુઓને (પંચ
પરમેષ્ઠીને) તથા અનેદ્ર ભગવાનના શાસન (આગમ) માં
પ્રસિદ્ધ ગુરુઓ કે જેમને નમસ્કાર કરવાથી વિધનો નાશ
થાય છે તેમને સર્વ સિદ્ધિ માટે નમસ્કાર કરૂં છું.

જીનેંદ્ર ભગવાનના મુખ કમળથી ઉત્પન્ન, ઉપકારીણી સરસ્વતિ (જીનવાણી)ને તથા મહર્ષિ ગૌતમ ગણધર દેવ કે જેમની કૃપાથી સારી બુદ્ધિનો પ્રકાશ થાય છે તેમને પણ નમસ્કાર કરું છું.

પાપે પળાસન ગુણહિં ગરુવા, દોષ અષ્ટાદશ રહે ।

ધરિ ધ્યાન કર્મવિનાશિ કેવલ, જ્ઞાન અવિચલ જિન લહે ॥

પ્રભુ પંચકલ્યાણક-વિરાજિત, સકલ સુર નર ધ્યાવહીં ।

લૈલોક્યનાથ સુ દેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવહીં ॥ ૧ ॥

ગરુવા=મહાન. અષ્ટાદશ=અરાઠ અવિચલ અવિનાશિક

અર્થ:—૪૬ ગુણો । તથા અનંત ગુણોથી ત્રણ લોકમાં પૂજ્ય, ૧૮ દોષ* રહિત, પરમ શુકલ ધ્યાનથી અષ્ટ કર્મોને નાશ કરી અવિનાશીક કેવળ જ્ઞાનના ધારક, પંચ કલ્યાણક (૧ ગર્ભ કલ્યાણક, ૨ જન્મ કલ્યાણક, ૩ તપ કલ્યાણક ૪ કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક, ૫ મોક્ષ કલ્યાણક) યુક્ત સર્વે દેવ મનુષ્યોથી (શતદંદ્રો)થી વંદનીક, ત્રણ લોકના નાથ દેવાધી-દેવ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનું ત્રણ જગતના જીવો મંગળ ગાય છે. ૧.

† ગુણ ૪૬=૧૦ જન્મના અતિશય, ૧૦ કેવળજ્ઞાનના અતિ-શય, ૧૪ દેવકૃત અતિશય ૮ પ્રાતિહાર અને ૪ અનંત અતુલ્ય આવી રીતે ૪૬ ગુણો.

* અરાઠ દોષ=૧ જન્મ, ૨ મરણ, ૩ ક્ષુધા, ૪ તૃપ્તિ, ૫ વિસ્મય, ૬ અરતિ, ૭ રતિ, ૮ ચિંતા, ૯ રોગ, ૧૦ શોક, ૧૧ ખેદ, ૧૨ સ્વેદ, ૧૩ રાગ, ૧૪ દ્વેષ, ૧૫ મોહ, ૧૬ બુદ્ધિસા, ૧૭ જરા, ૧૮ ભય.

જાકૈં ગરભકલ્યાણક, ધનપતિ આइयो ।
 अवधिज्ञान—परवान, सु इंद्र पठाइयो ॥
 राचि नव बारह योजन, नयरि सुहावनी ।
 कनकरयणमणिमांडित, मांदिर अति वनी ॥

ધનપતિ=કુબેર નામનો ઇંદ્ર. પરવાન=ચતુર. નયરિ=નગરી
 યોજન=ચાર કોશતુ પ્રમાણ. રયણ=રતન.

અર્થ:—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના પંચ કલ્યાણકમાંજ
 ઇંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી કુબેર નામના ઇંદ્રને મોકલીને અતિ સુશો-
 ભિત ૯ યોજન વિશાળ અને ૧૨ યોજન લાંબી મહાસુંદર
 રતનમણીઓથી ચિત્રીત, ત્રણ જગતના જીવોના મનને હરણ
 કરનાર ભવ્ય મંદિરો (મહોલો)થી વિભૂષિત એવી સુંદર
 નગરીની રચના કરી.

अति वनी पोरि पगारि परिखा, सुवन उपवन सोइए ।
 नर नारि सुंदर चतुरभेख सु, देख जनमन मोइए ॥
 तहां जनकगृह छह मास प्रथमहिं, रतनधारा वरषियो ।
 पुनि रुचिकवासिनि जननि-सेवा, करहिं सब विधि हरषियो॥२॥

પોરિ=અંદરનો કોટ પગારિ=બહારનો વિશાળ કોટ.
 પરિખા=ખાઈ. સુવન=વનો. ઉપવન=ખગીચાઓ. જનકગૃહ=
 તીર્થકરના માત પિતાના મહેલ. જનની=તીર્થકરના માતુશ્રી.

અર્થ:—જે નગરી વિશાળ કોટ, ખાઈ, વન, ખગીચા,
 વાડી, અંદર કોટ, કૂવા વગેરેથી સ્વર્ગ સમાન ઘણી સુંદર
 હતી અને જે નગરીમાં ચોપડના ખજાર, વિશાળ ભવ્ય

મંદીર, રત્નોથી ચીતરેલા મણીઓના તોરણથી શણગારેલા વિશાળ મેહેલો તથા ધ્વજ, પતાકાઓથી દિવ્યશોભાયમાન જીનમંદિરો હતાં; વળી જે નગરી જોઈ જગતજીવોનાં મન મુગ્ધ થતાં હતાં અને જે સમસ્તજનોને આનંદ આપતી હતી, તે નગરીમાં શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના માતા પિતાના મેહેલોમાં શ્રી પરમપૂજ્ય તીર્થંકરોના પુણ્યથી ગર્ભના છ માસ પહેલાંથીજ રત્નોની મહાવૃષ્ટિ (હરદોજ સાડાત્રણ કરોડ રત્નોની વૃષ્ટિ) થઈ હતી અને તીર્થંકરોની પૂજ્ય માતૃશ્રીની છપ્પન કુમારીકા દેવીઓ સેવા કરી પોતાને ધન્ય માનતી હતી અને પુણ્યનો ભંડાર ભરી પોતાનો જન્મ સફળ કરતી હતી. ૨.

સુરકુંજરસમ કુંજર ધવલ ધુરંધરો ।

કેહરિ કેશરશોભિત, નસ્વશિખસુંદરો ॥

કર્મલાકલશન્હવન, દોય દામ સુહાવની ।

રવિ રશિ મંડલ મધુર, મીન જુગ પાવની ॥

પાવની કનક ઘટ્ટ યુગમ પૂરણ, કમલકલિત સરોવરો ।

કલ્લોલમાલાકુલિત સાગરે, સિંહપીઠ મનોહરો ॥

રમણીક અમરવિમાન ફર્ણિપતી,—ભુવન ભુવિ છવિછાજણ ।

રુચિ રત્નરાશિ દિપંત દર્હન સુ, તેજપુંજ વિરાજણ ॥ ૩ ॥

કુંજર=હાથી ધવલ=સફેદ. ધુરંધરો=ખળદ. કેહર=સિંહ
કમલા=લક્ષ્મી, દામ=માળા. મીન=માછલી. વહન=અગ્નિ.
રશિ=ચંદ્ર.

અર્થ:—ઇંદ્રના હાથી (ઐરાવત)સમાન વિશાળ હાથી (૧), ઘોળો બળદ (૨), કેશરીઆ વાળોથી અને નખોથી મનોહર સિંહ (૩), સોનાના કળશોથી અલિષેક કરતી લક્ષ્મી (૪), સુંદર પુલના હારની જોડી (૫), સૂર્ય (૬), ચંદ્ર મંડળ (૭), માછલીની જોડી (૮), પાણીથી ભરેલા અને માળા (હાર), ચંદન, પુલોથી સુશોભિત સોનાના કળશની જોડી (૯), કમળોથી રમણીય અને નિર્મળ જળથી પૂર્ણ સરોવર (૧૦), તરંગોથી વ્યાકુળ થતો સમુદ્ર (૧૧), મનોહર સિંહાસન (૧૨), દેવનું લવ્ય વિમાન (૧૩), નાગ-દેવનું વિશાળ મનોહર ભુવન (૧૪), દિવ્ય રત્નોનો ઢગલો (૧૫), અને સળગતો અગ્નિ (૧૬) [આ પ્રમાણેનાં ૧૬ સ્વપ્નો] ૩.

ये साखि सोलह सुपने, सूती सयनमें ।

देखे माय मनोहर, पच्छिम—रयनमें ॥

उठि प्रभात पिय पूछियो, अवाधि प्रकासियो ।

त्रिभुवनपति सुत होसी, फल तिहिं भासियो ॥

માય=તીર્થંકરના માતૃશ્રી. રયન=રાત્રિ. સુત=પુત્ર.

અર્થ:—આ પ્રમાણેનાં ૧૬ સ્વપ્નો શ્રી તીર્થંકરનાં માતૃશ્રીએ રાત્રિના છેલ્લા પહેારમાં શયનમાં (પથારીમાં) જોયાં. અને પછી પ્રાતઃકાળની ક્રિયા (જન પૂજા, સ્નાન, દાંતણુ કરવું વગેરે) ક્રિયા કરી પોતાના બહાલા પતિની સાથે જાગ્રત સ્વપ્નો દેખાવાનું વર્ણન કર્યું અને ૧૬ સ્વપ્નોનું

ફળ પુછ્યું. મહારાજાએ (તીર્થંકરના પિતાશ્રીએ) અવધિજ્ઞાનથી
સ્વપ્નોનું ફળ “ત્રણ લોકના સ્વામી એવા તીર્થંકર દિવ્ય
પુત્ર થશે’ એવું કહ્યું.

ભાસિયો ફલ તિહિં ચિંતિ દંપતિ, પરમ આનંદિત ભણે ।

છહમાસપરિ નવમાસ પુનિ તહૈં, રયન દિન સુખસૂં ગણે ॥

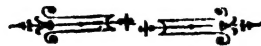
ગર્ભાવતાર મહંત મહિમા, સુનત સબ સુખ પાવહીં ।

જન ‘રૂપચંદ્ર’ સુદેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવહીં ॥ ૪ ॥

દંપતિ=પતિ પત્ની. રયન=રાત્રિ

અર્થ:—તીર્થંકરના પિતાએ પોતાની પટરાણીને સ્વપ્નોનું
ફળ કહ્યું, તે સાંભળીને ઇન્ને પતિ પત્નીને પરમ આનંદ
પ્રાપ્ત થયો અને દેવોએ ૧૫ મહિના (૭ મહીના ગર્ભ
પહેલાં અને ૮ મહિના ગર્ભના) સુધી રત્ન વૃષ્ટિ કરી.
તથા છપ્પન કુમારીકા દેવીઓએ માતૃશ્રીની સેવા કરી
ગર્ભાવતારનો મહિમા સાંભળતા સર્વે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.
શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે આ જગત શ્રી જીનેદ્ર
દેવનું મંગળ ગાય છે ૪.

શ્રી જન્મ કલ્યાણક.

માતિશ્રુતઅવધિવિરાજિત, જિન જબ જનામિયો ।

તિહૂંલોક ભયો છોમિત, સુરગણ ભરમિયો ॥

કલ્પવાસિઘર ઘંટ, અનાહદ બાજિયો ।

જોતિષઘર હરિનાદ, સહજ ગલ ગાજિયો ॥

સુરગણ=દેવતાઓનો સમૂહ. કલ્પવાસી=વિમાનમાં રહે-
નારા દેવો. હરિનાદ=સિંહુધ્વનિ

અર્થ:—મતિ જ્ઞાન, શ્રુતિ જ્ઞાન અને અવધિ જ્ઞાન સહિત જીનેદ્ર-લગધાનનો જન્મ થયો, ત્યારે પ્રભુ લોક વિસ્મય પામ્યા અને દેવતાઓ આશ્ચર્ય થયા. કલ્પવાસી દેવોના વિમાનોમાં ઘટે પોતાની મેળે અપાર અવાજથી વાગવા લાગ્યા અને જ્યોતિષ દેવોના દિવ્ય મંદિરોમાં સિંહુધ્વનિ ગંભીરતાથી પોતાની મેળે થયો.

ગજિયો સહજ હિ સંઘ માધન, મુવન સબદ સુહાવને ।
વિતરનિલય પટુ પટહિ વજ્જિય, કહત મહિમાં કેયોં બને ॥
કપિત સુરાસન અંબધિબલ જિન, જનમ નિહેચે જાનિયો ।
ધનરાજ તબ ગજરાજ માયા, મયી નિરમય આનિયો ॥ ૫ ॥

માવન=લવનવાસી દેવ. મુવન=મંદિર. વિતરનિલય=વ્ય-
તર દેવોના મંદિર. પટહિ=નગારાં ધનરાજ=કુબેર દેવ.
ગજરાજ=ઐશ્વત હાથી.

અર્થ:—લવનવાસી દેવોના મંદિરોમાં મધુર શબ્દો વ-
નિ થયો, અને વ્યંતર દેવોના મંદિરોમાં નગારાં એકદમ
વાગવા લાગ્યા. આ મહીમાનું કોણ વર્ણન કરી શકે ?
સર્વે દેવોના સિંહાસનો કંપાયમાન થયા અને મુકુટો નમી
પડ્યા, ત્યારે દેવતાઓએ અનવસર ઓચિંતા આશ્ચર્યનું
કારણ લગધાનનો જન્મ અવધિ જ્ઞાનથી નિશ્ચય કર્યો અને
ધનરાજ, ઇંદ્રની આજ્ઞાથી માયામયી ઐશ્વત હાથી શણ-
ગારીને પ્રભુની સેવા (અભિષેક) માટે લઇને આવ્યા.

યોજન લાખ ગયંદ, વદન—સૌ નિરમણ ।

વદન વદન વસુ દંત, દંત સર સંઠણ ॥

સર સર સૌ—પણવીસ કમલિની છાજહીં ।

કમલિનિ કમલિનિ કમલ, પચીસ વિરાજહીં ॥

ગયંદ=ઐરાવત હાથી. વદન=મુખ. વસુ=આઠ. સર=સરોવર યોજન=ચાર કોશાનું પ્રમાણ.

અર્થ:—એક લાખ યોજનના શરીરના વિસ્તારવાળો અને ૧૦૦ મોઢાં સહિત ઐરાવત હાથી માયા (વિક્રિયા)થી નિર્માણકર્યો અને એકેક મૂખ ઉપર સુંદર આઠ આઠ દાંતો અને એકેક દાંતના ઉપર સુશૈલિત એકેક સરોવર અને એકેક સરોવરમાં ૧૨૫ કમલીનીઓ છે અને કમલીનીમાં પચીસ પચીસ મનોહર કમળ શોભે છે.

રાજહીં કમલિનિ કમલ અઠોતર,—સૌ મનોહર દલ બને ।

દલ દલહિં અપહર નટહિં નવરસ, હાવભાવ સુહાવને ॥

મણિ કનકકંકણ વર વિચિત્ર, સુ અમરમંડપ સોહયે ।

ઘન ઘંટ ચૈવર ધુજા પતાકા, દેશિ ત્રિમુવન મોહયે ॥ ૬ ॥

દલ=પાંદડું, અપહર=અપસરા. ધુજા=ધ્વજ.

અર્થ:—પ્રત્યેક કમળ ઉપર ૧૦૮ પાંદડાં મનોહર રીતે શોભે છે અને પ્રત્યેક પાંદડાં ઉપર દિવ્ય અપસરાઓ હાવભાવથી નવરસ યુક્ત તાનમાં મગ્ન થઈને નૃત્ય કરે છે. (ઐરાવત હાથીના ૧૦૦ મુખ. પ્રત્યેક મુખ ઉપર ૮ દાંત=૮૦૦ દાંત. પ્રત્યેક દાંત ઉપર એકેક સરોવર=૮૦૦ સરોવર.

એકેક સરૌવર ઉપર ૧૨૫ કમલિની = ૮૦૦ × ૧૨૫ = ૧૦૦૦૦૦
 કમલિની. પ્રત્યેક કમલિનીમાં ૨૫ કમળો = ૧૦૦૦૦૦ × ૨૫ =
 ૨૫૦૦૦૦૦ કમળ. દરેક કમળ ઉપર ૧૦૮ પાંદડાં = ૨૫૦૦૦૦૦ ×
 ૧૦૮ = ૨૭૦૦૦૦૦૦૦ પાંદડાંઓ ઉપર અપ્સરાઓ નૃત્ય કરે
 છે) અને તે ઐરાવત હાથી ઉપર મણિમય દિવ્ય સિંહાસન
 તોરણ સહિત શોભે છે. ઘટ, ધ્વજ, ચમર, પતાકા
 (વાવટા)થી સુશોભિત કરેલો તે હાથી ત્રણ લોકના જીવોના
 મનને મોહિત કરતો હતો. ૬.

તિહિં કરી હરિ ચઢિ આયડ, સુરપરિવારિયો ।

પુરહિં પ્રદચ્છના દેત સુ, જિન જયકારિયો ॥

ગુપ્ત જાય જિન—જનનિહિં, સુખનિદ્રા રચી ।

માયામયી શિશુ રાખિ તૌ, જિન આન્યો સચી ।

કરિ=હાથી હરિ=ઇંદ્ર. જનનિહિં=માતાશ્રી. શિશુ=મા-
 ણક (પુત્ર) શચી=ઇંદ્રાણી

અર્થ:—તે દિવ્ય મનોહર ઐરાવત હાથી ઉપર વિરાજ-
 માન થઇને ઇંદ્ર પાતાના પરિવાર તથા સૈન્ય, વાહન
 તેમજ દેવગણ સહિત જન ભગવાનના જન્મસ્થાનની
 નગરીમાં આવ્યા અને નગરની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી મહો-
 ત્સવનો આરંભ કર્યો અને જય જય કરી દેવો આનંદીત
 થયા. ઇંદ્રાણી જનમાતાના પ્રસુતિ ગૃહ (ઘર) માં જઇને
 માતૃશ્રીને સુખ નિદ્રામાં લીન કરી માયામયી કૃત્રિમ
 (બનાવટી) પુત્રને સુકીને શ્રી પરમપુજ્ય ત્રિલોક પ્રભુ
 જીનેંદ્ર ભગવાનને ઇંદ્રની સમીપ લાવી.

આન્યો સર્વી જિનરૂપ નિરખત, નયન ત્રિપતિ ન હૂજિયે ।
 તથા પરમહરષિતહૃદય હરિને, સહસ લોચન પૂજિયે ॥
 ફુનિ કરિ પ્રણામ જુ પ્રથમ ઇંદ્ર, ઉછંગ ધરિ પ્રમુ લીનઝ ।
 ઈશાનઈંદ્ર સુ ચંદ્રછવિ શિર, છત્ર પ્રમુકે દીનઝ ॥ ૭ ॥

નયન=નેત્ર. લોચન=તેત્ર. સહસ=હજાર

અર્થ:—ઇંદ્રાણી જીનેંદ્ર ભગવાનને ઇંદ્ર સમીપ
 લાવી. ઇંદ્ર, ભગવાનનું દિવ્ય અનુપમ રૂપ દેખી બે નેત્રો
 (આંખો)થી તૃપ્ત ન થયા અને પ્રકુલિત મનથી હર્ષિત
 થઇ સઘનત (તત્કાળ જન્મેલા બાળક) ભગવાનને જોવા
 માટે પોતાના ૧૦૦૦ નેત્રો નિર્માણ કરી ભગવાનની પૂજા
 કરી અને વારંવાર ભક્તિથી નમસ્કાર કરી દિવ્ય યુગ્મેથી
 પૂજા કરીને સ્તુતિ કરી અને અત્યંત ઉત્સાહથી ઐરાવત
 ઉપર વિરાજમાન કર્યા અને ઇશાનના (ખીજા સ્વર્ગના)
 ઇંદ્રે જીનેંદ્ર ભગવાનના મસ્તક ઉપર છત્ર ધારણ કર્યું. ૭

સનતકુમાર મહેંદ્ર, ચમર દુહિ ઢારહીં ।

શેષ શક્ર જયકાર, સબદ ઉચ્ચારહીં ॥

ઉચ્છવસાહિત ચતુર્વિધિ, સુર હરષિત ભણ ।

યોજન સહસ નિન્યાણવે, ગગન ઉલ્લંઘિ ગણ ॥

શક્ર=ઇંદ્ર. સુર=દેવતા. ગગન=આકાશ.

અર્થ:—સનતકુમાર અનેમહેંદ્ર એવા ઇંદ્રે ભગવાનના ઉપર
 ચમર ઢાળતા હતા અને બાકીના ઇંદ્ર તથા દેવોએ જય
 જય શબ્દથી આકાશ ગળાવી દીધું. આવી રીતે અત્યંત

૪૦૯૭

૧૧

ઉત્સાહથી આર પ્રકારના (લવનવાસી, વ્યંતરવાસી, જ્યોતિષી અને કલ્પવાસી) દેવો આનંદ આનંદમાં મગ્ન થઈ ૯૬ યોજન આકાશ ઓળંગીને મેરૂપર્વતની સમીપ જવા માંડયા.

લાંધિ ગયે સુરગિરિ જहाँ पांडुक,—वन विचित्र विराजही ।

पांडुकशिला तहाँ अर्द्धचंद्रसमान, मणि छवि छाजहि ॥

યોજન પચાસ વિશાલ દુગુણાયામ, વસુ ઝંચી ગણી ।

वर अष्ट मंगल कनक कलशानि, सिंहपीठ सुहावनी ॥ ८ ॥

સુરગિરિ=સુરમેરૂ પર્વત સિંહપીઠ=સિંહાસન.

અર્થ.—દેવગણ તથા ઇંદ્ર અને દ્રુમિલગવાનને મેરૂ પર્વતની પાંડુક શિલા ઉપર લઈ ગયા. તે પાંડુક શિલા ૫૦ યોજન પહોળી, ૧૦૦ યોજન લાંબી અને ૮ યોજન ઉંચી સ્ફટિકમણી પથ્થરના સ્વયં સિદ્ધ મણિ અને રત્નોથી સુશોભિત મહા રમણીય અર્ધ ચંદ્ર સમાન હતી. વળી તે પાંડુક શિલા ઉપર આઠ મંગળ દ્રવ્ય અને રત્નમયી સિંહાસન અનાદિ નિધન શોભિત છે. ૮.

रचि मणिमंडप शोभित, मध्य सिंहासनो ।

थाप्यौ पूरुव—मुरव तहाँ, प्रभु कमलासनो ॥

बाजहिं ताल मृदंग, वेणु वीणा घने ।

दुंदुभिप्रमुख मधुरधूनि, और जु बाजने ॥

दुंदुभिप्रमुख=दुंदुभी પગેરે ધુનિ-ધ્વનિ.

અર્થ.—મણિ અને રત્નોનો લવ્ય મંડપ બનાવ્યો.

અને સઘળત (તરતના જન્મેલા) જીનેંદ્ર ભગવાનને પૂર્વ દિશા તરફ મુખ કરીને વિરાજમાન કર્યા. દેવોએ દિવ્ય આદર, ઘાંટ, મૃદંગ, વીણા, હુંદુલી વગેરે અનેક વાજાંત્રો વગાડ્યાં અને અત્યંત હર્ષથી જીનાભિષેકનો આરંભ કર્યો. વાજને વાજાંત્રો સર્ચીં સબ મિલિ, ધવલ મંગલ ગાવહીં । કર કરહિં નૃત્ય સુરાંગના સવ, દેવ કૌતુક ધાવહીં ॥ મરિ છીરસાગર-જલ જુ હાથહિં, હાથ સુર ગિરિ લ્યાવહીં । સૌધર્મ અરુ એશાનંદ્ર સુ, કલશ લે પ્રભુ ન્હાવહીં ॥ ૯ ॥

સુરાંગના=અપ્સરા છીરસાગર=ક્ષીર સમુદ્ર. સુર=દેવ ગિરિ=મેરૂ પર્વત

અર્થ—જીનેંદ્ર ભગવાનના અભિષેક સમયમાં દેવો દિવ્ય વાજાંત્રોથી મહોત્સવ કરતા હતા અને અપ્સરા તથા ઇંદ્રાણી ભગવાનની સ્તુતિ ગાતી હતી અને મંગલ પાઠ ભણીને આનંદથી નૃત્ય કરી પૂજ્ય ભંડાર ભરતી હતી. દેવો અત્યંત હર્ષથી ક્ષીર સમુદ્રનું પરમ પવિત્ર જળ સુમેરૂ પર્વત ઉપર હાથો હાથ લાવ્યા અને પ્રથમ દ્વીતીય સ્વર્ગ ના સૌધર્મ અને એશાન ઇંદ્રોએ કળશોથી ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનના અભિષેકનો આરંભ કર્યો. ૯.

વદન—ઉદર—અવગાહ, કલશગત જાનિયે ।

એક ચાર વસુ યોજન, માન પ્રમાનિયે ॥

સહસ—અઠોતર કલશા, પ્રભુકે સિર ઢરૈ ।

ફુનિ શૃંગારપ્રમુખ આ,—ચાર સર્વે કરૈ ॥

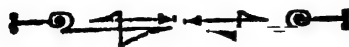
ઘડન=મુખ. ઉદર=પેટ. અવગાહ=વિસ્તાર. વસુ=આકાશ.

અર્થ:—જનાભિષેકમાં કળશોનો વિસ્તાર-૧ યોજનનું મુખ ૪ યોજનનું પેટ અને ૮ યોજન ઊંડાઈના પ્રમાણના ૧૦૦૮ કળશોથી ઇન્દ્રે સઘજાત જીનેંદ્ર ભગવાનનો અભિષેક કર્યો અને દિવ્ય અલંકારો (ધરણી)થી શ્રૃંગાર (શણ્ણુગાર) કરીને મંગળ, સ્તુતિ, વંદના કરી જય જય જીવ, જીવ, નંદ, નંદ વગેરે આશીર્વાદ પૂર્વક અત્યંત હર્ષથી જીનેંદ્ર ભગવાનને વધાવ્યા.

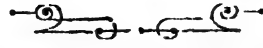
કરિ પ્રગટ પ્રભુ મહિમામહોચ્છવ, આનિ ફુનિ માતહિં દયો ।
ધનપતિહિં સેવા રાખિ સુરપતિ, આપ સુરલોકહિં ગયો ॥
જનમાભિષેક મહંત મહિમા, સુનત સબ સુખ પાવહીં ।
જન ‘રૂપચંદ્ર’ સુદેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવહીં ॥ ૧૦ ॥

ધનપતિહિં=કુબેર નામનો ઇન્દ્ર સુરપતિ=ઇન્દ્ર

અર્થ—આવી રીતે દેવો તથા ઇન્દ્રે મહાન મહોત્સવ કરી અને પૂજ્ય લાંડાર ભરીને ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનને માતૃશ્રીને સમર્પિત કર્યા (સોંપ્યા) અને દેવગણો પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા. ઇન્દ્રે જીન ભગવાનની રક્ષાને માટે કુબેર ઇન્દ્રને તથા દેવોને નિયમીત રાખ્યા. દેવાધિદેવ ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનનો મહિમા (મહાત્મ્ય) શ્રવણ કરતાં ત્રિલોકના જીવોને પરમસુખ થાય છે. રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જગત, મંગળ મૂર્તિ, મંગળમય મંગળ કર્તા જીનેંદ્ર ભગવાનનું મંગળ ગાય છે. ૧૦

श्री तपःकल्याणक.

श्रमजलरहित शरीर, सदा सब मलरहित ।

छीर-वरन वर रुधिर, प्रथमआकृति लहिउ ॥

प्रथमः सारसंहनन, सुरूप विराजहीं ।

सहज-सुगंध सुलच्छन, मंडित छाजहीं ॥

श्रमजल=परसेवा. मल.भण छीर-वरन=दुधना रगतुं.
आकृति=संस्थान-शरीर निर्माण रचना

अर्थ-छनें लगवानना जन्मना दश अतिशय-परसेवा
रहित शरीर (१), सर्व प्रकारना भणथी रहित शरीर (२),
दुध समान श्वेत निर्माण बोझी (३), समयतुर संस्थान
(४), वज्ररूपनाराय संछनन (५), अत्यंत सुंदर शरीर
(६), अति सुगंधमय शरीर (७) १०००८ महान शुभ
लक्षणो युक्त शरीर (८),

छाजहीं अतुलबल परम प्रिय हित, मधुर वचन सुहावने ।

दश सहज अतिशय सुभग मूरति, बाललील कहावने ॥

आज्ञाल काल त्रिलोकपाति मन, रुचित उचित जु नित नये ।

अमरोमुनीत मुनीत अनुपम, सकल भोग विभोगये ॥ ११ ॥

अतुल=अतुल्य. सुभग=शोभाती. अमरोमुनीत=देवो द्वारा
लावेला. अनुपम=उपमा रहित

अर्थ-अत्यंत अतुल्य गण (८), हित मित प्रिय
वचन (१०). आवा स्वभाविक दश अतिशयोक्ती सुशोभित

જીનેંદ્ર લગવાનની બાલકીડા ત્રણ જગતને મુઘ્ધ કરતી હતી . અને દેવો બાળવેશ ધારણ કરી જીન પ્રભુની લીલા (બાળ-કીડા) કરાવતા હતા. તે બાળકીડાનું કૌણ વર્ણન કરી શકે? અને દેવોપુનીત અનુપમ સર્વે પ્રકારના ભોગોપભોગ ભોગ-વીને નીરંતર સુખ સમુદ્રમાં જીનેંદ્ર લગવાન મગ્ન થયા. ૧૧.

ભવતન—ભોગ—વિરત્ત, કદાચિત્ત ચિત્તણ .

ધન યોવન પિય પુત્ત, કલત્ત અનિત્ત ણ ॥

કોઈ ન શરન મરનદિનં, દુખ ચહુંગતિ મર્યો .

સુખ દુખ એકહિ ભોગત, જિય વિધિવશ પર્યો ॥

ભવ=સંસાર તન=શરીર, કલત્ત=સ્ત્રી અનિત્ત=અનિત્ય. વિધિ=કર્મ.

અર્થ:—એક સમયે જીનેંદ્રલગવાન સંસાર, શરીર અને ભોગથી વિરક્ત થયા અને આવી રીતે ખાર લાવના (અતુપ્રેક્ષા)નો વિચાર કરવા લાગ્યા—ધન. યોવન, પુત્ર, મિત્ર, સ્ત્રી ત્રગેરે સર્વે વસ્તુઓ અનિત્ય છે, ક્ષણ ભંગુર છે, પાણી-માંના પરપોટા સમાન ક્ષણમાં વિનાશિક છે (૧ અનિત્ય લાવના). આ જીવને કોઈ પણ શરણ નથી. કાળથી કોઈ પણ ખચાવી શકાતો નથી. જીવને એક આત્માજ શરણ છે (૨ અશરણ લાવના). આ જીવે સંસારમાં ચારો ગતિમાં ભ્રમણ કરો અનેક દુઃખો ભોગવ્યાં (૩ સંસાર લાવના). આ જીવને કર્મવશથી સુખ દુઃખ એકલાનેજ ભોગવવાં પડે છે (૪ એકત્વ લાવના).

પર્યો વિધિવશ આન ચેતન, આન જડ જુ કલેવરો ।

તનઅશુચિપરતેં હોય આસ્રવ, પરિહરૈતૌ સંવરો ॥

નિર્જરા તપબલ હોય સમકિત,-વિન સદા ત્રિભુવન ભમ્યો ।

દુર્લભ વિવેક વિના ન કબહૂં, પરમ ધરમવિષૈ રમ્યો ॥ ૧૨ ॥

આન=અન્ય કલેવર=શરીર પર=તત્પરતા. ત્રિભુવન=ત્રણ લોક.

અર્થ:—આ જીવ ચૈતન્યાત્મક અમૃતિક શરીરથી ભિન્ન છે. શરીર જડ છે. વિનાશિક છે. મૃતિક છે. આવી રીતે શરીરથી આત્માને ભિન્ન સમજવો તેને પાંચમી (અન્યત્વ) ભાવના કહે છે. આ શરીર હાડ, માંસ, રૂધિરથી બનેલું અશુચિ છે. શરીરના ઉપર આમડું હોવાથી સુંદર રમણીક દેખાય છે. આવી રીતે શરીરને અશુચિમય બાણુવું તેને છઠી (અશુચિ) ભાવના કહે છે અને મિથ્યાત્વ, અવિરત, યોગ કષાય વગેરે પર વસ્તુથી આશ્રવ થાય છે તેને સાતમી (આશ્રવ ભાવના) કહે છે. સમિતિ, શુભિ, અનુપ્રેક્ષા, ધર્મ વગેરે ક્રમે આવવાનાં કારણોને રોકવાં તેને આઠમી (સંવર ભાવના) કહે છે. તપ કરવાથી નિર્જરા થાય છે; નવમી (નિર્જરા ભાવના). આ લોક સ્વયં સિદ્ધ છે. ૧૪ રાજી લોક પ્રમાણુમાં આ જીવે નિરંતર પરિભ્રમણ કર્યાં, પણ સમ્યક્તાની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ (દશમી લોક ભાવના). સંસારમાં દશ પ્રકારના ધર્મ (૧ ઉત્તમ ક્ષમા ૨ ઉત્તમ માર્દવ ૩ ઉત્તમ આર્જવ, ૪ ઉત્તમ સત્ય, ૫ ઉત્તમ શૌચ, ૬ ઉત્તમ સંયમ, ૭ ઉત્તમ તપ, ૮ ઉત્તમ ત્યાગ, ૯ ઉત્તમ આકિંચન્ય અને ૧૦ ઉત્તમ પ્રદાયર્ય) છે. (અગ્યારમી

ધર્મ ભાવના). સંસારની સર્વ સંપત્તિ સુલભ છે. પણ રત્નત્રય મળવું ઘણુંજ દુર્લભ છે (બારમી બોધ દુર્લભ ભાવના). ૧૨.

યે પ્રભુ બારહ પાવન, માવન માફ્યા ।

લૌકાંતિક વર દેવ, નિયોગી આફ્યા ॥

કુસુમાંજલિ દે ચરન, કમલ શિરનાફ્યે ।

સ્વયંબુદ્ધ પ્રભુ શ્રુતિ કરિ, તિન સમુજ્ઞાફ્યે ॥

પાવન=પવિત્ર શ્રુતિ=સ્તુતિ કુસુમાંજલી=ફુલોનો બોબો

અર્થ.—આવી રીતે જીનેદ્ર લગવાન પવિત્ર બાર ભાવનાઓનું ચિંતવન કરવા લાગ્યા, એટલાંમાંજ લગવાન ત્રિલોકીનાથના તપકલ્યાણકને વધાવનાર (નિયોગી) દેવર્ષિ લોકાંતિક દેવો પધાર્યા અને પૂષ્પોની ભેટ સમર્પણ કરી, શ્રી જીનેદ્ર લગવાનનાં ચરણ કમળોને ભક્તિથી ભસ્તક નમાવી નમસ્કાર કર્યા અને કહ્યું—હે સ્વયંબુદ્ધ ! હે પ્રભો ! આપે જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે સારા વિચાર કર્યો છે. હે લગવાન ! આપને ધન્ય છે. આપ સિવાય એવો પવિત્ર વિચાર કોણ કરે ?

સમુજ્ઞાય પ્રભુ તે ગયે નિજપદ, ફુનિ મહોન્છવ હરિ કિયો ।

રુચિરુચિર ચિત્ર વિચિત્ર શિવિકા, કર સુનંદન બન લિયો ॥

તહૈં પંચમૂઠી લોચ કીનોં, પ્રથમ સિદ્ધાનિ નુતિ કરી ।

મંડિય મહાવ્રત પંચ દુદ્ધર, સકલ પરિગ્રહ પરિહરિ ॥ ૧૩ ॥

પદ=સ્થાન શિવિકા=પાલખી નુતિ=નમસ્કાર

અર્થ.—લોકાંતિક દેવો જીનેદ્ર લગવાનને સમજાવી

પોતપોતાને ઘેર ગયા અને ઇંદ્રોએ મહાન મહોત્સવ પ્રારંભ કર્યો તથા રત્નની પાલખીને શણગારી તેના ઉપર શ્રી જીનેંદ્ર લગવાનને વિરાજમાન કરી દેવો, વિદ્યાધરો અને રાજાઓ સહિત નંદન વનમાં લઈ ગયા. ત્યાં સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન કરી ઇંદ્રોએ અભિષેક કર્યો અને જીનેંદ્ર લગવાને પંચમુષ્ટિ દોચ કરી પ્રથમ સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર કરી દિક્ષા ગ્રહણ કરી અને ચોવીસ પ્રકારના પરિગ્રહોનો સર્વથા ત્યાગ કરી પંચ મહાવ્રતોને ધારણ કર્યા. ૧૩.

મણિમયભાજન કેશ, પરિટ્વિય સુરપતી ।

છીર—સમુદ—જલ સ્થિપિકરિ, ગયો અમસવતી ॥

તપ સંજમબલ પ્રભુકો, મનપરજય મયો ।

મૌનસહિત તપ કરત, કાલ કછું તહૈં ગયો ॥

ભાજન=પાત્ર પરિટ્વિય=સ્થાપન કરવું અમસવતી=સ્વર્ગપુરી.

અર્થ:—શ્રી જીનેંદ્ર લગવાનના પંચમુષ્ટી દોચ કરેલા કેશો(વાળો) મણીમય રત્નની દાળડીમાં સ્થાપન કરીને ઇંદ્રે તે કેશોને ક્ષીરસમૂદ્રમાં વિશેષણ કર્યા (પધરાવ્યા) અને સ્વર્ગપુરીમાં ગયા. હવે શ્રી જીનેંદ્ર લગવાનને મહાન દુર્ધર સંયમથી મનઃપર્યાયજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને મૌન સહિત તપ અવસ્થામાં સમય વ્યતિત થયો.

ગયો કછુ તહૈં કાલ તપવલ, રિદ્ધિ વસુ વિધિ સિદ્ધિયા ।

જસુ ધર્મધ્યાનબલેમ સ્વયમગય, સપ્ત પ્રકૃતિ પ્રસિદ્ધિયા ॥

સ્વિપિ સાતવેળ જતન વિન તહૈં, તીન પ્રકૃતિ જુ ચુધિમંદે ।
કરિ કારણ તીન પ્રથમ શુકલબલ, સ્વિપકશ્રેણી પ્રમુચ્ચદે ॥૧૪॥

સ્વય=ક્ષય. સ્વિપકશ્રેણી=ક્ષપક શ્રેણી.

અર્થ:—આવી રીતે કિચિત સમયે ઘોર તપ ધારણ કરવાથી પ્રભુને તપ બળથી આઠ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ અને ધર્મ ધ્યાનથી સાત પ્રકૃતિ (૧ સમ્યક્ત્વ, ૨ મિથ્યાત્વ, ૩ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ, ૪ અનંતાનુબધી ક્રોધ, ૫ માન, ૬ માયા, ૭ લોભ)નો ક્ષય કર્યો અને ત્રણ કરણ (અધ્ધ:કરણ, અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિ કરણ) પ્રારંભ કરી ક્ષપક-શ્રેણીમાં આઠ (ઘીન) થયા. ૧૪.

પ્રકૃતિ છત્તીસ નવૈં ગુણ,—થાન વિનાસિયા ।

દશમેં સૂચ્છમલોભ,—પ્રકૃતિ તહૈં નાસિયા ।

શુકલ ધ્યાન પદ દૂજો, ફુનિ પ્રમુ.પૂરિયો ।

બારહમેં—ગુણ સોરહ, પ્રકૃતિ જુ ચૂરિયો ॥

ગુણધ્યાન=શુષ્કસ્થાન, સૂચ્છમ=સૂક્ષ્મ. સોરહ=સોળ.

ચૂરિયો=નાશ કર્યો

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને નવમા શુષ્કસ્થાનમાં ૩૬ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો અને દશમા શુષ્કસ્થાનમાં સૂક્ષ્મ લોભ પ્રકૃતિ નાશ કરી શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને શુકલ ધ્યાનના બીજા પદ (અકત્વ:વિતર્ક) નો પ્રારંભ કર્યો અને અઠસમા શુષ્કસ્થાનમાં ૧૬ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો.

શ્રીયો ત્રેસઠી પ્રકૃતિ રૂપવિધિ, ઘાતિયા કર્મહત્તની ।
 તપ કિયો ધ્યાનમયંત બારહ, વિધિ તિલોકશિરોમણી ॥
 નિઃક્રમણકલ્યાણક સુમહિમા, સુનત સબ સુખ પાવર્હી ।
 જન 'રૂપચંદ્ર' સુદેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવર્હી ॥ ૧૬ ॥

નિઃક્રમણ=તપ જન=સેવક.

અર્થ—આવી રીતે ચાર ઘાતીયા (જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહની અને અંતરાય) કર્મોની તથા નામ કર્મની ૧૩ પ્રકૃતિ મળી ૬૩ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો અને ૧૨ પ્રકારના (અનસન, ઉનોદર, વ્રત પરિ સંખ્યાન, રસ પરિ ત્યાગ, વિવિક્તશય્યાસન અને કાય કલેશ આવી રીતે છ બાહ્ય તપ અને પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, બ્યુત્સર્ગ અને ધ્યાન આવી રીતે છ અંતરંગ તપ (એક-દરે ૧૨ તપ) ધારણ કર્યા. શ્રી તપ કલ્યાણકનો મહીમા સાંભળવાથી સર્વે સુખ મળે છે. શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે જગતના જીવો શ્રી જીનદેવનું મંગલ ગાય છે. ૧૫.

* ૬૩ પ્રકૃતિનાં નામો.—ચરમ શરીરને નરક, તિર્યચ અને દેવ આવી ત્રણ આયુનો બંધ થતો નથી તે ત્રણ પ્રકૃતિ. દર્શન મોહનીય કર્મની ત્રણ પ્રકૃતિ તથા ચારિત્ર મોહનીય કર્મની ચાર પ્રકૃતિ. નિદ્રા નિદ્રા, પ્રચલા પ્રચલા, સ્થાન ગૃહિ, નરકગતિ, તિર્યચગતિ, એકેન્દ્રીય, દ્વીન્દ્રીય, ત્રીન્દ્રીય, ચતુરિન્દ્રીય, નરકગત્યાનુપૂર્વ્ય, તિર્યચ-ગત્યાનુપૂર્વ્ય, આતાપ, ઉદ્યોત, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ અને સા-ધારણ મહી ૧૬ પ્રકૃતિ. પ્રત્યાખ્યાનાવરણી કપાયની ચાર

પ્રકૃતિ, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી કષાયની ચાર પ્રકૃતિ, નપુ'સક વેદ, સ્ત્રી વેદ, હાસ્ય, અરતિ, રતિ, શોક, લય, જુગુપ્સા, પુરુષ વેદ, અને સંજવલન કષાયની ત્રણ પ્રકૃતિ મળીને ૨૦ પ્રકૃતિ સંજવલન કષાયની લોભ નામની ૧ પ્રકૃતિ. પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, પાંચ અંતરાય અને છ દર્શનાવરણીની પ્રકૃતિ મળીને ૧૬ પ્રકૃતિ. આ પ્રમાણે ૬૩ પ્રકૃતિનાં નામો છે.

શ્રીજ્ઞાન કલ્યાણક.

તેરહમેં ગુણ-થાન, સયોગિ જિનેસુરો ।

અનૈતચતુષ્ટયમંડિત, મયો પરમેસુરો ॥

સમવસરન તવ ધનપતિ, બહુવિધિ નિરમયો ।

આગમ જુગતિ પ્રમાણ, ગગનતલ પરિઠંયો ॥

ધનપતિ=કુબેર ઇંદ્ર નિરમયો=નિર્માણ કર્યો. આગમ=શાસ્ત્ર જુગતિ=ચુકિત પરિઠંયો=બનાવ્યો.

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન તેરમા સયોગ કેવળી નામે ગુણસ્થાનમાં આરૂઢ થયા. હવે વીતરાગ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત વીર્ય અને અનંત સુખ સહિત (અનંત ચતુષ્ટય સહિત) સર્વજ્ઞ ત્રિલોક સ્વામી ઇશ્વરપદને પ્રાપ્ત થયા, ત્યારે કુબેર ઇંદ્રે શાસ્ત્ર અનુસાર સમવસરણ મળીમય વિચિત્ર શોભાથી બનાવ્યું.

પસ્થિયો ચિત્રવિધિત મણિમય, સમામંડપ-સોહયે ।
 તિર્હિ મધ્ય બારહ બને કોઠે, વનક સુરનર મોહયે ॥
 મુનિ કલ્પવાસિનિ અરજિકા ફુનિ, જ્યોતિ-ભૌમ-ભુવન-તિયા ।
 ફુનિ ભવન વ્યંતર નમગ સુર નર, પશુનિ કોઠે બેઠિયા ॥૧૬॥

વનક=પશુ. સુર=દેવ નર=માનવ નમગ=આકાશ.

અર્થ—સમવસરણ મહાદિવ્ય વિભૂતિથી મણિમય ચિત્રવિચિત્ર બાર સભા યુક્ત મનુષ્ય દેવોના ચિત્ત હરણ કરનાર બનાવ્યું. તે બાર કોઠામાં ક્રમવાર મુનિ, કલ્પવાસી દેવી, આર્યકા, જ્યોતિષ દેવી, વ્યંતર દેવી, ભવનવાસીની દેવી, ભવનવાસી દેવ, વ્યંતર દેવ, જ્યોતિષ દેવ, કલ્પવાસી દેવ, મનુષ્ય અને પશુ આવી રીતે ૧૨ સભામાં સર્વે જીવો પાતપોતાના કોઠામાં બેઠા. ૧૬.

મધ્યપ્રદેશ ત્રીન, મણિપીઠ તહાં બને ।
 ગંધકૂટી સિંહાસન, કમલ સુહાવને ॥
 ત્રીન છત્ર સિર શોભિત, ત્રિભુવન મોહણ ।
 અંતરીક્ષ કમલાસન, પ્રભુ તન સોહણ ॥

સિર=મસ્તક ત્રિભુવન=જીનેદ્ર તન=શરીર

અર્થ—તે સમવસરણમાં ૧૨ સભાના મધ્ય ભાગમાં ત્રણ કટની સહિત દેવી શોભીત હતી. અને ગંધકૂટી ઉપર ક્રમજી યુક્ત મહા સુશોભિત સિંહાસન હતું અને તે સિંહાસન ઉપર શ્રી જીનેદ્ર લગવાન અંતરીક્ષ (અધર)

ખીરાજતા હતા. ભગવાન ઉપર રત્નમયી દિવ્ય ત્રણ છત્રોની શોભાએ ત્રણ જગતના જીવોને મુગ્ધ કરી દીધા.

સોહણ ચૌસઠિ ચમર ઢરત, અશોકતરુ તલ છાજણ ।

ફુનિ દિવ્યધુનિ પ્રતિશબ્દ જુત તહૈં, દેવદુંદુભિ બાજણ ॥

સુરપુહુપટ્ટાષ્ટિ સુપ્રભામંડલ, કોટિ રવિ છવિ લાજણ ।

ઈમ અષ્ટ અનુપમ પ્રાતિહારજ, વર વિભૂતિ વિરાજણ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—શ્રી જીનેશ્રી ભગવાન આઠ મહા પ્રાતિહાર્યથી ત્રિલોકમાં મહા વિભૂતિથી શોભતા હતા. રત્નમયી સિંહારાજન (૧), ત્રણ છત્ર (૨), ૬૪ ચમરો દેવો ઢાળે (૩), અશોક વૃક્ષ (૪), નિરક્ષર અને સર્વે જીવો સાંભળે એવી દિવ્યધુનિ (૫), દેવ દુંદુભી (૬), દેવો દ્વારા પુષ્પવૃષ્ટિ (૭), અને કરોડ સૂર્યની પ્રભા હરનાર ભામડળ (૮), આ પ્રમાણે આઠ પ્રાતિહાર્યથી શ્રી જીનેશ્રી ભગવાન શોભતા હતા. ૧૭.

દુઃસૈ યોજન માન, સુમિચ્છ ચહૂં દિશી ।

ગગન ગમન અરુ પ્રાણી, વધ નહિં અહનિશી ॥

નિરુપસર્ગ નિરાહાર, સદા જગદીસણ ।

આનન ચાર ચહૂંદિશિ, શોભિત દીસણ ॥

દીસે અશેષ વિશેષ વિદ્યા, વિભવ વર ઈસુરપનો ।

છાયાવિવર્જિત શુદ્ધ ફટિક, સમાન તન પ્રભુકો વનો ॥

નહિં નયન પલક પતન કદાચિત, કેશ નરવ સમ છાજહીં ।

યે ધાતિયાછયજનિત અતિશય, દશ વિચિત્ર વિરાજહીં ॥ ૧૮ ॥

સુભિક્ષ=સુકાળ ગગન=આકાશ ગમન=યાત્રાનું. પ્રાણવિષ્ણુ=
જીવહિંસા વિભવ-સ પત્તિ. પતન-પડવું.

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનને દિવ્ય અનંત કેવળજ્ઞાન
(સર્વ ચરાચર સમસ્ત જગતને બાણુવાવાળું જ્ઞાન) પ્રાપ્ત
થવાથી ભગવાનને કેવળજ્ઞાનના દશ અતિશય થયા. ૨૦૦
યોજન પર્યંત સુકાળ અર્થાત્ જે સ્થાનમાં કેવળી ભગવાનનું
સમોસરણ હોય, ત્યાંથી ચારે દીશા તરફ સો સો કોશ પર્યંત
સર્વત્ર સુકાળ થવો (૧), આકાશમાં ગમન (૨), સર્વત્ર
જીવોની હિંસાનો અભાવ (૩), ઉપસર્ગ રહિત (૪), કવલા-
હાર (કોળીઆ રહિત આહાર) (૫), શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના
ચાર મુખ (૬), સમસ્ત વિદ્યાનું અધિપતિપણું (૭),
છાયા રહિત સ્ફટિક સમાન શુદ્ધ નિર્મળ શરીર (૮),
નેત્રોમાં પદ્મકારા ન મારવા (૯), અને કેશ(વાળ) તથા નખ
વધવા નહિ (૧૦), આ પ્રમાણે ભગવાનને દશ અતિશય,
ચાર ઘાતીયા કર્મનો નાશ થવાથી અદ્ભુત થયા. ૧૮.

સકલ અરથમય માગધિ, ભાષા જાનિયે ।

સકલ જીવગત મૈત્રી,-ભાવ બચાનિયે ॥

સકલ ઋતુજ ફલફૂલ, વનસ્પતિ મન હરૈ ।

દર્પણસમ મનિ અવનિ, પવન ગતિ અનુસરૈ ॥

અનુસરૈ પરમાનંદ સવકો, નારિ નર જે સેવતા ।

યોજન પ્રમાણ ધરા સુમાર્જાઈ, જહાં મારુત દેવતા ॥

ફુનિ કરાઈ મેઘકુમાર ગંધો-દક સુઘ્રાષ્ટિ સુહાવની ।

પદકમલતર સુર સ્વિપાઈ કમલ સુ, ધરાણિ શશિશૌભા બની ॥

અવાનિ=પૃથ્વી. ઘરા=પૃથ્વી. સુમાર્જહિ=શુદ્ધ કરે. મારુત
દેવતા-પવનકુમાર દેવ. ઘરણિ-પૃથ્વી.

અર્થ—ચાર ઘાતીયા કર્મ ક્ષય કરવાથી ભગવાનને
દેવકૃત ૧૪ અતિશય થયા—સર્વ જીવ સમજે એવી
અર્ધ માગધી ભાષા (૧), રવાલાવિક જાતિ વિરોધી
જીવોમાં મૈત્રીભાવ (૨), સર્વ રૂતુઓનાં મનોહર રૂપ-
પુલોથી રમ્ય વનરૂપિત એક સમયમાં પ્રકાશમાન થવી
(૩), કાંટાઓ વગેરેથી રહિત દર્પણ સમાન નિર્મળ
પૃથ્વી (૪), મંદ, સુગંધિત નિર્મળ પવન (૫),
સર્વ જીવોને પરમાનંદ (૬), પવનકુમાર દેવ એક યોજન
પ્રમાણ પૃથ્વીને શુદ્ધ નિર્મળ કરે (૭), મેઘકુમાર દેવો
ગંધોદક વૃષ્ટિથી પૃથ્વીને અતિ પવિત્ર સુશોભિત અને
સુગંધિત કરે (૮) ભગવાનના ચરણ કમળની નીચે દેવોથી
પ્રપુલ્લીત કમળોનું ક્ષેપણ (૯), ૧૯.

અમલ ગગન તલ અરુ દિશિ, તહૈં અનુહારહીં ।

ચતુરનિકાય દેવગણ, જય જયકારહીં ॥

ધર્મચક્ર ચલે આગે, રવિ જહૈં લાજહીં ।

ફુનિ ભુંગાર—પ્રમુખ વસુ, મંગલ રાજહીં ॥

રાજહીં ચૌદહ ચારુ અતિશય, દેવરચિત સુહાવને ।

જિનરાજ કેવલજ્ઞાનમહિમા, અવર કહત કહા વને ॥

તવ ઈંદ્ર આનિ કિયૌ મહોચ્છવ, સભા શોભિત અતિ વની ।

ધર્મોપદેશ દિયો તહાં, ઉચ્છરિય વાની જિનતની ॥ ૨૦ ॥

અમલ-નિર્મળ ચતુરનિકાયદેવગણ-ભવનવાસી, વ્યતર,
જ્યોતિષ અને કલ્પવાસી દેવ રવિ-સૂર્ય વસુ-આઠ ચારુ-
મુંદર ઉચ્છરીય-નીકળવું

અર્થ:—નિર્મળ આકાશ (૧૦), દિશાઓ નિર્મળ (૧૧),
સર્વ દેવગણથી જયજયકાર (૧૨), સૂર્યને હરણ કરનાર ધર્મ
ચક્રનું આગળ ચાલવું (૧૩), અને અષ્ટ મંગળદ્રવ્ય (૧૪),
આવી રીતે દેવોએ કરેલા ૧૪ અતિશયો સહિત શ્રી જીને-
દ્રદેવ મહાન વિભૂતિથી ત્રણ જગતમા સર્વોપરી શોભતા
હુવા. ભગવાનના કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકનો મહીમા વર્ણન
થઈ શકતો નથી. ઈંદ્રે આવીને મહાન ઉત્સવ કર્યો અને
સર્વજ્ઞ શ્રી જીનેદ્ર ભગવાને ધર્મોપદેશ આપી ભવ્ય જીવોને
શિવભાગં (મોક્ષમાર્ગ) બતાવ્યો. ૨૦.

ક્ષુધા તૃષા અરુ રાગ, દ્વેષ અસુહાવને ।

જનમ જરા અરુ મરણ, ત્રિદોષ ભયાવને ॥

રોગ શોક ભય વિસ્મય, અરુ નિદ્રા વળી ।

સ્વેદ સ્વેદ મદ મોહ, અરતિ ચિંતા ગળી ॥

ગળીયે અઠારહ દોષ તિનકરિ, રહિત દેવ નિરંજનો ।

નવ પરમકેવલલલ્લિખિત, શિવરમણી-મનરંજનો ॥

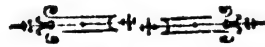
શ્રીજ્ઞાનકલ્યાણક સુમહિમા, સુનત સવ સુખ પાવહીં ।

જન 'રૂપચંદ્ર' સુદેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવહીં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—ક્ષુધા ૧, તૃષ્ણા ૨, રાગ ૩, દ્વેષ ૪, જન્મ ૫, જરા, ૬, મરણ ૭, રોગ ૮, શોક ૯, લય ૧૦, આશ્ચર્ય ૧૧, નિદ્રા ૧૨, ખેદ ૧૩, સ્વેદ (પરસેવો) ૧૪, મદ ૧૫, મોહ ૧૬, અરતિ ૧૭, ચિંતા ૧૮, આવી રીતે ૧૮ દોષ સહિત વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, નિરંજન, ક્ષાયિક નવલખિય સહિત, મોક્ષસ્ત્રીના મનને હુરણ કરનાર શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન અનંત ગુણોથી દેવાધિદેવ થયા. શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના જ્ઞાન કલ્યાણકનો મહિમા સાંભળવાથી સર્વ સુખ મળે છે. શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે જગત, દેવોના દેવ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનું મંગળ ગાય છે. ૨૧.

શ્રી નિર્વાણ કલ્યાણક.

કેવલદૃષ્ટિ ચરાચર, દેશ્યો જારિસો ।

ભવિજનપ્રતિ ઉપદેશ્યો, જિનવર તારિસો ॥

ભવભયભીત મહાજન, શરણે આઝ્યા ।

રત્નત્રયલચ્છન શિવપંથનિ લાઝ્યા ॥

જારિસો-જેવી રીતે, તારિસો-તેવી રીતે. શિવપંથ-મોક્ષમાર્ગ

અર્થ—દિવ્ય કેવળજ્ઞાનથી સમસ્ત ચરાચર ત્રિલોકવર્તી પદાર્થ જેવી રીતે જોયા, તેવી રીતે લખ્યોને ચથાર્થ પદાર્થો નિરૂપણ કર્યા, અને સંસારથી લયલીત લવ્ય જનોને

મોક્ષમાર્ગમાં (રત્નત્રય યુક્ત-સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યગ્ચારિત્ર સંહિત] લગાવ્યા.

લાઇયા પંથ જુ મવ્ય ફુનિ પ્રમુ, તૃતિય સુકલ જૂ પૂરિયો ।

તજિ તેરહૌં ગુણથાન યોગ, અયોગપથપગ ધારિયો ॥

ફુનિ ચૌદહેં ચૌથે સુકલબલ, બહત્તર તેરહ હતી ।

ઈમિ ઘાતિ વસુવિધિ કર્મ પહુંચ્યો, સમયમેં પંચમગતિ ॥૨૨॥

અર્થ—આવી રીતે લબ્યોને ઉપદેશ આપી શ્રી જીનેંદ્ર લગવાને તૃતીય શુકલ ધ્યાન (સૂક્ષ્મ ક્રિયા પ્રતિપાતિ) નો પ્રારંભ કર્યો અને ૧૩મા સયોગકેવળી ગુણસ્થાનનો ત્યાગ કરી ૧૪મા અયોગકેવળી ગુણસ્થાનમાં વિરાજ્યા. ચૌદમા ગુણસ્થાનમાં ચોથા શુકલ ધ્યાનથી વ્યુપરત ક્રિયા નિવૃત્તિની અને ૧૩ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો. આવી રીતે આઠ કર્મોનો સર્વથા નાશ કરી એક સમયમાં જ શ્રી જીનેંદ્ર લગવાન મોક્ષ પધાર્યા. ૨૨.

*—૫ શરીર, ૫ બંધન, ૫ સંઘાત, ૬ સંસ્થાન, ૬ સંહનન, ૩ આંગોપાંગ, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, દેવગતિ, દેવગત્યાનુપૂર્વ, અગુરુલઘુ, ઉપધાત, પરધાત, ઉચ્છવાસ, પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, અપર્યાપ્તક, પ્રત્યેક શરીર, સ્થિર, અસ્થિર, શુભ, અશુભ, સુદુર્લભ, સુસ્વર, દુઃસ્વર, અનાદેય, અયશસ્કીર્તિ, નીચગોત્ર, નિર્માણ અને એક વેદની, આવી રીતે ૭૨ પ્રકૃતિ અને એક વેદની, મનુષ્ય ગતિ, મનુષ્ય આયુ, પંચેન્દ્રીય જાતિ, મનુષ્યગત્યાનુપૂર્વ, ત્રસ, ખાદર, પર્યાપ્તક,

સુભગ, આદેય, યશકીર્તિ, તીર્થંકર, અને ઉચ્ચ ગોત્ર આ
૧૩ પ્રકૃતિ આદમા ગુણુસ્થાનના અંત સમયમાં નાશ કરી
એટલે એકંદરે ૮૫ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો.

લોકશિખર તનુવાત,—બલયમહં સંઠિયો । .

ધર્મદ્રવ્યવિન ગમન ન, જિહિં આગે કિયો ॥

મયનરહિત મૂષોદર, અંબર જારિસો ।

કિમપિ હીન નિજતનુતે, મયૌ પ્રમુ તારિસો ॥

મયન-મીણુ મૂષોદર-ઉદરનું પેટ. અંબર-આકાશ.
જારિસૌ-જેણુ છે. હીન-ઓણુ. તારિસૌ-તેણું છે.

અર્થ:—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન આઠ કર્મોથી સર્વથા
રહિત હોવાથી એક સમયમાંજ જીવ મોક્ષ પધાર્યો અને
લોકશિખરમાં વાતવલયમાં સ્થિર થયા. એથી આગળ
ધર્મ દ્રવ્યનો અભાવ હોવાથી આગળ ગમન થયું નહિ,
કારણકે જીવ અને—પુદ્ગલ દ્રવ્યને ગમન કરાવવા સહકારી
ધર્મ દ્રવ્ય છે અને લોકશિખરના અંતમાં ધર્મ દ્રવ્યનો
અભાવ હોવાથી આગળ ગમન પણ ન થયું. જેમ
મીણુથી બનાવેલા ઉદરના પેટમાંથી મીણુ કાઢી લેવાથી અંદર
જેવો આકાશ રહે છે તેમજ ભગવાન પોતાના શરીરથી
કિચિંત ન્યૂન (અંતશરીર કિચિંતહિન) થયા.

તારિસો પર્જય નિત્ય અવિચલ, અર્થપર્જય ક્ષણક્ષયી ।

નિશ્ચયનયેન અનંતગુણ વિવહાર, નય વસુ ગુણમયી ॥

વસ્તૂ સ્વભાવ વિભાવવિરહિત, શુદ્ધ પરણતિ પરિણયો ।

ચિદ્રૂપ પરમાનંદમંદિર, સિદ્ધ પરમાત્મ મયો ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:--અર્થ પર્યાયથી ઉત્પાદ, અને વ્યય સ્વ અને નિત્ય પર્યાયસિદ્ધ પર્યાયથી નિત્ય ધ્રોવ્ય યુ' વ્યવહારથી આઠ ગુણ યુક્ત (સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન, દશ અનંતવીર્ય, અનંત સુખ, અવગાહન, અગુરુદ્યુ, = અવ્યાબાધ), નિશ્ચય નયથી અનંતાનંત ગુણો સર્વિ વસ્તુ સ્વભાવમય, વિભાવ રહિત, શુદ્ધ સ્વભાવિત્સ્વરૂપ, પરમાનંદમય, સિદ્ધ પરમાત્મા થયા. ૨૩.

તનુપરમાણૂ દામિનિપર, સન્ન ચિર ગયે ।

રહે શેષ નસ્વકેશરૂપ, જે પરિણયે ॥

તત્ત્વ હરિપ્રમુખ ચતુરવિધિ, સુરગણ શુભ સચ્ચો ।

માયામઙ્ગ નસ્વકેશરહિત, જિનતનુ રચ્યો ॥

અર્થ--શ્રી જીનેન્દ્ર ભગવાનના શરીરના પરમાણુ વિજંજીની માફક ખરી ગયા; પણ નળ અને કેશ માત્ર બાકી રહી ગયા ત્યારે ઇંદ્રોએ તથા દેવોએ મહા મહોત્સવ કર્યો અને માયામયી શરીરની રચના કરી.

રુચિ અગર ચંદનપ્રમુખ પરિમલ, દ્રવ્ય જિન જયકારિયો ।

પદપતિત અગનિકુમારમુકુટાનલ, સુવિધિ સંસ્કારિયો ॥

નિર્વાણકલ્યાણક સુમહિમા, સુનત સર્વસુખ પાવર્હી ।

જન 'રૂપચંદ્ર' સુદેવ જિનવર, જગત મંગલ ગાવર્હી ॥ ૨૪ ॥

અર્થ--ઇંદ્રોએ અગર, ચંદન આદિ મહા સુગંધી પદાર્થોથી ચિતા તૈયાર કરી અને અગ્નિ કુમાર દેવોના મુકુટમાંથી અગ્નિ સ્વયમેવ પ્રકટ થઇ અને શાસ્ત્રાનુસાર શ્રી જીનેન્દ્ર ભગવાનના શરીરનો સંસ્કાર કર્યો. આ નિર્વાણ

